

(2)

אלא משמע שהתשובה היא מציאות חיובית מחודשת. וכן יש להוכיח גם מהא דאחז"ל (ברכות לד): במקום שבגלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. דאם נאמר שהתשובה היא רק בחי' סילוק החטא איך נבין סאמר זה. כן מוכח עוד מכ"כ סאמרי חז"ל, וכמ"ד (יומא פו): גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, ומביאה גאולה לעולם, ר"ס אומר יחיד ששב מוחלין לכל העולם, וביחוד מלשוננו של הרמב"ם (פ"ו מהל' תשובה) גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה וכו', אמש ה"י זה שנאו לפני המקום שמוקף מרוחק וסתועב, והיום הוא אהוב ונחמד וכו', אמש ה"י זה מובדל מה' אלקי ישראל וכו', והיום הוא מודבק בשכינה. עכ"ל. סכל הסאמרים הללו יוצא שאין התשובה רק תיקון החטא, אלא על ידה מגיע האדם למדרגות גבוהות עוד יותר מאשר קודם החטא. ואפשר להסביר זאת עד"ס לאויבים שחדרו לתוך ארמון המלוכה ושדדו את אוצרות המלוכה, וקם אחד ומסר נפשו וחדר לתוך מלחמה האויב והוציא בולעם מפיהם, הרי גידל וקידש את כבוד המלך באופן מיוחד, עד שבוכות פעולה זו ממשיך שפע רחמים וחסדים מלפני המלך על כל בני המדינה.

ואמנם כאשר נתעמק בעניני תשובה, אנו רואים משמעות נשגבה בתשובה, שהיא כריאה מיוחדת, ונקשרו בה ענינים גבוהים ונעלים מאד. כי הנח אחז"ל (ע"י ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) ששאלו לחכמה וכו' ולנבואה נפש החוטאת כמה תתכפר וא"ל הנפש החוטאת היא תמות עד ששאלו להקב"ה ואמר יעשה תשובה ויתכפר לו. והביאור, כי כשם שבכעניני הגוף אם נחתך לאדם אבר כלום יש לו תיקון ע"י שלא יהי' בעל מום, כמ"כ צריך ה"י להיות גם כמובן הרוחני כאשר חוטא האדם ועובר על מצות התורה הר"י כאלו נחתך לו אבר מאבריו הרוחניים, ואיך יתוקן הדבר ע"י תשובה, וכמה תתכפר הנפש החוטאת. אכן כרא הקב"ה בריאה מחודשת, את כח התשובה, שעל ידה נהי' ככרי' חדשה וכקטן שנולד. לא רק שמתקן חטאו ושב לכמות שהי', אלא הכח העילאי שיש בתשובה שהוא כנולד עתה מחדש ואינו ככלל זה שהי' מקודם. ולכן מקום שבע"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי אפי' צדיקים גמורים הלא כ' אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אבל בעל תשובה הוא כרי' חדשה שאין עליו אף שמץ קל רבב זמנ. והוא ע"ד גירות, דגר שנתגייר קטן שנולד דמי (יבמות כב). ע"י גירות משיג לא רק חלק נשמה חדש אלא גם גופו מתחנך לברי' חדשה, ואותו דבר גם בכעלי תשובה שנעשים מציאות חדשה. וכדברים האלו איתא בפרי הארץ (פר' ראח) ע"ש שמאריך בעניני תשובה וכתב: ואם יעורר את כח התשובה, סמילא יתחנך וישתנה פמבעו והרגלו, שהרי נתעלה למעלה מהטבעי, ונתקן אל שורש כריאתו, ואחר שמגיע כמעלת התשובה למעלה, וקודם כריאת העולמות והמדות, סמילא הוא שעכשוו נולד הוא. והוא שהכע"ת קטן שנולד דמי, כתולדה ישרה, כאשר ברא א' את האדם ישר. עכ"ל.

ומדויק לפ"ו לשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ד) סדרכי התשובה וכו', ומשנה שמו כלומר אני אחר ואינו אותו האיש שחטא ועשה את כל המעשים, ומשנה מעשיו כולם לטובה ולדרך ישרה, ומשנה את מקומו, עכ"ל, כי משמעות התשובה היא שינוי המציאות, אחר ממש הוא ואינו זה שחטא, וכמ"ש רבינו יונה ביסוד התשובה בזה"ל: ביום ההוא יעשה עצמו כאילו בו כיום נולד, וזה הוא תחילת מעשיו, וכל' הכתוב (יחזקאל יח) ועשו לכם לב חדש.

מציאות תלמידי - כתיבה למאמר הגורן

דומים המה לארנקה ודהבא, הכוללת זהב צרוף מוכן לכל חפץ עם שהיא מכוסה בארנקה, במדת השגיאה הזאת הקטנה יעלו בעלי תשובה על הצדיקים הגמורים, כדברי החסיד בחוה"ל, שלפעמים תועיל חטאת אחת לשב, הרבה מרכות מצדקות הצדיק, שיוסיפו על תכונת מוסרו ענות צדק ושפלות הרוח. ע"כ אם שלא יתכן לאדם שיאמר אחטא ואשוב' חלילה, אבל כאן ישוב המקרה של שגיאה קטנה לטובה, לחזק הכח הטוב, שבשובו לצייר את ההרגשה הגופנית כדי לרומם אותה ע"י קדושת ברכת המזון, ישתמש בה באופן יותר בהיר מאלו לקחה במקומה בעת התגברות הגופנית הטבעית. כי עם זה יתלמד ג"כ כל ארחות הדרושות לו להגביר חזקתו המוסרית נגד השליטה הגופנית כשתבא לפרוץ גדריה.

ע"י זונה כיכנה ה"ג 240

עולת ראייה (לקוטים) ויידאוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם וכו' ויגבה ד"צ במעצפט והאל הקדוש נקדדש בצדקה ברוך אתה ד' המלך הקדוש. יסוד התשובה הרי הוא מביא רפואה לעולם כולו ממש. זרם הרצון גומר את פעולתו בתוקף דוקא ע"י צאתו מהלחץ. בעלי תשובה ממשיכין בחילא יתיר את עז החיים ממקור הטוב. המעשים והברואים כולם כלולים בהיותם עם אמץ הרצון המתגלם באדם ביום תפארתו. גדהפיה הם היסודות הכחות והתולדות אל כל רוח, מי משים בהם אור חיים שיטה וסדר להפריח טוב, לסדר ממוקש רע. — הרצון הנעלה. עז המוסר המאיר מהאספקלריא של מעלה. בגלויידעת של גוי קדוש, נעשים המעשים כולם אגודה אחת לעשות את רצון המלך הקדוש הגבוה במשפט והנקדש בצדקה.

מאת מאיר מ. מ.

בפרק אין עומדין (ברכות לד, ב') אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים וזולתך, ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורי' עומדי' שנ' שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ואידך מאי רחוק רחוק מעבירה מעיקרא קרוב קרוב לעבירה מעיקרא ונתרחק ממנה. ויש לתמוה שיהיה בעל התשובה מדריגתו גדולה ממי שלא חטא, ולפי זה יהיה מדריגת דוד שעשה תשובה יותר גדול ממשע שלא חטא. ומכל מקום אין זה קשיא כי שאני משה דמופלג במעשים היה ומלתא אחריתי היה בו. ולא אמרו רק כאשר הם שוים הצדיק שלא עשה החטא ובעל התשובה שעשה החטא ושעשה תשובה. וטעם מחלוקת זה כי למאן דאמר בעל תשובה יותר גדול, כי התשובה אי אפשר רק מצד מדריגה יותר עליונה שהיא התפשטות מן החטא, שכאשר כבר חטא ושב בתשובה דבר זה התרחקות יותר מן החטא ממי שלא חטא והוא צדיק, שזה שלא חטא אין צריך להתגבר על יצרו כמו מי שהוא בו חטא ושב בתשובה שזהו צריך להתגבר על יצרו ומתרחק מן החטא לגמרי ולפיכך כתיב שלום לרחוק ואחר כך לקרוב, ודבר זה מבואר. ומ"ד צדיק גמור יותר עדיף מפני כי בעל תשובה היה בעל חטא והרי כיון שהיה בעל חטא יש לו צירוף אל החטא, והצדיק שהוא צדיק גמור לא היה נוטה אל החטא כלל ולפיכך צדיק גמור יותר עדיף:

מאת מאיר מ. מ.

א"י. יש תשובה נפשית פנימית, תשובה הנפשית, ובגדר תשובה היא עולה למעלה מהמדה, שהרצון אל הטוב היה ממש עלב בחללה קדם החטא, והשם ק"י, מצד הפנימית, בעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים.

[תרמ"ב]

כתיב (תהלים סה, ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך. ובמדרש במדבר' אשרי מי שבחרו אף על פי שלא קירבו בו אהרן בחרו וקירבו עיני שם. והיינו שנתקרב אהרן לכנוס לפני ולפנים על ידי שנתקיים בו בחרו וקירבו. וכמו כן בדוד המלך ע"ה שהוא בעל תשובה² איתא³ אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. ועל הענין הזה אמרו⁴ במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד. ואף על פי שמשה רבינו ע"ה היה למעלה יותר ויותר. אף על פי כן נבחר אהרן לכנוס לפני ולפנים כג"ל. ודבר זה מתקיים גם כן בחג הסוכות שבני ישראל המה בעלי תשובה וזוכין להיות נכנסים בסוכה שחל עליה שם שמים כמו שכתבו חז"ל⁵. ולכך צריך להיות גבוה עשרה טפחים. משום דמעולם לא שרתה שכניה למטה מעשרה עיין שם פרק קמא דסוכה⁶. והטעם נראה כי הקדוש ברוך הוא וברוך שמו מטיב לכל מי שיכול לקבל חסוכה. ועל ידי שבעל תשובה לבו נכנע ביותר יכולין להכניסו לפניו שלא יבוא על ידי זה לידי גיאות חס וחלילה. ולכך יכול בעל תשובה לעמוד במקום שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם. כי בעל כרחם יהיה להם גבוהות יותר מבעלי תשובה:

מאת מאיר מ. מ.

א. כשם שצדיקים להעלות את המדות והמחשבות הרעות לשרשן, כדי לתקנן ולמתקן, כן צדיקים להעלות את המדות והמחשבות הקטנות - אף-על-פי שהן טובות, אבל אינן במעלה גדולה ומאירה - למקור שרשן, ולהאירן באור של גדלה. וכשם שמועילים לעולם כולו בעלית המדות והמחשבות הנפולות, כך יותר מועילים ומטיבים לעולם על-ידי העלאתן של המדות והמחשבות הקטנות פשעולות לאורה גדולה. ומדה זו של העלאת דברים קטנים לגדלות אינה פוסקת בכל עת ובכל שעה, והיא התשובה הנמורה שצדיקים גמורים באים על דה להיות עולים במעלות בעלי תשובה.

אלהם נב יו

ל. לשאדם רוצה להיות דוקא צדיק גמור, קשה לו להיות בעל תשובה. על כן ראוי לו לאדם, שתמיד ישם אל לבו את השאיפה להיות בעל תשובה שקיב ברעיון התשובה ושואף להתגשמותה הממשית, ואז תוכל תשובתו להרים אותו למעלה, עד מדת צדיקים גמורים, ולמעלה יותר.

אלהם נב יו

א. טבעה של התשובה היא, שהיא גותנת לאדם מנוחה וכבוד-ראש באחד. היא מנתמת אותו גם בהרהור תשובה. בגדודה אחת קטנה מאורה הגדול כבר מגח אשר רם ונשא של עולם מלא, ועם זה היא מצננת לעיני רוחו תמיד חובות של השלמה, המציילות אותו מזהיחות הדעת ונותנות עליו אור מתוק, הנותן ערך גדול וקבוע לסיני.

הציור של התשובה מהפך את כל העוונות ובהלותיהם, וסוריהם הרוקנים וכעוריהם, למשגים של עיון וקרת רוח, מפני שעל ידם זורח לאדם עמק הדעת של שגאת הרע, והאבה הטוב מתגברת בו בגבורה אדירה, ולמעלה מקל חשבון ודעת הרי הוא מתענג על אשר הגחם, שפירוש בו אותו העצם האלהי, המיוחד לבעלי תשובה, הנעים ביותר, עם השעם המעדין של שכירת הלב ודקאות הנפש, המתגברת עם אמונה עמקה של העלה וישועת עולמים.

אלהם נב יו

ב. כשהאדם שב בתשובה ואיננו מניח את תשובתו, אף-על-פי שיש בידו דברים המעכבים את התשובה, שגדמה לו שאינו יכול לשוב עליהם, ומכל-מקום הוא אוחז ברעיון התשובה, סוף סוף יבא גם כן לשוב מאותם הדברים המעכבים את התשובה. ואז תהיה אורת תשובה למפרע גדולה מאד, ומתוך ציאתה מן המצר, מתוך העכובים הגדולים, תפעל בכת עז וחקק מאד, ותהיה מהמינים הנבחרים של התשובה, החותרים את המתקרת לקבל את תשובתם של בעלי תשובה שאינם ראויים להתקבל, כמנשה וחבריו. וכשם שבמקום שבבעלי תשובה עומדים, שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כן במקום שבבעלי תשובה ששבו - אף-על-פי שבידם הדברים המעכבים את התשובה - עומדים, אין בעלי תשובה פשוטים יכולים לעמוד שם, שהם נחשבים לגבי אותם בעלי תשובה, שבאו לשוב ובידם הדברים המעכבים את התשובה, כמו צדיקים גמורים לגבי בעלי תשובה.

אלהם נב יו

במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. "בעל תשובה" הוא כמו הבטוי "בעל לשון הרע" הקבוע ועסוק בכך, וכן "בעלי תשובה" הם העסוקים תמיד בתשובה, דהיינו שתשובתם שלמה וגמורה. אמנם גם מי שתשובתו אינה שלמה כל כך מועלת היא לו למחילת העוונות וצדיק גמור הוא.

12

אלהם נב יו

כפליצדי מחשבת התשובה, מנוחה ובטחונה, לא יוכל האדם לקבא מנוחה ורחמים הרותמים לא יוכלו להתפתח בעולם. החוש המוסרי תובע מהאדם את הצדק והשוב, את השלמות, והשלמות המוסרית כמחיה רחוקה היא מהאדם להגשימה בפעל, וכמה כחו חלש לבן מעשיו אל הסהר של אידאל הצדק הנמוך, ואף שאף אל מה שאיננו ביכולתו כלל! לזאת, התשובה היא טבעית לאדם, והיא משלימתו. אם האדם עלה תמיד למקשול, להיות פוגם בצדק ובמוסר, אין זה פוגם את שלמותו, מאחר שעקר יסוד השלמות שלו היא הצדקה והחסד הקבוע אל השלמות, והחסד תנה הוא הוא יסוד התשובה, שהיא מנצחת תמיד על דרכו בתיים ומשלימתו באמת.

אלהם נב יו

13 "שמעתי בשם רב סעדיה גאון שפעם אחת בא אצלו אחד מתלמידיו פתאום בלילה, ומצא אותו מתגלגל בשלג, והיה התלמיד עומד משתומם ונחרד ונרתת, ואמר לו: רבי, רבי כלום חס ושלום אתם צריכין לתשובה ביסורים וסיוגופים גדולים כאלה? ואם הדרת כבודו שמעולם נשמר מכל ליכלוך והרחור עבירה מסוג עצמו כך, מה נעשה עוד אנחנו איזובי קיר מלאים משעים ועוונות מנועורינו, הלא לא יספיק לנו כל מיני צער ויסורים וסיוגופים השיב לו רב סעדיה גאון: ידעתי בנפשי שלא עברתי על עבירה כזו חס ושלום שאחיה צריך לכוזה, ואך למדתי דרך זה מבעל בית אחד שנתאכסנתי אצלו, והוא לא היה מכיר בי אם אני בעל תורה או לו, וכיבדני כערך הכבוד שעושין לכל אדם מהמוני עם בני ישראל. ואחר כך יצא הקול בעיר שאני באתי לשם, ונתאספו כל בני העיר ובאו כולם לכבודי, כדרך אנשי ישראל שכבוד תלמיד חכם יקר בעיניהם, וכולם מכבדים אותי ומספרים בשבחי ומשמישים אותי למאוד. ובראות בעל הבית שכן הוא, התחיל לכבדני בכבוד גדול נורא מאד, ולעשות לי כל מיני יקר וגדולה כפי השגת ידו, ויותר. וכשרציתי לצאת לדרך, וכל בני הקהילה עומדים ללוותני, ויפול בעל הבית לפני רגלי ויבד ויתחנן לי לאמור: ימחול נא כבוד תורתך על כבודי. אמרתי לו: הלא כל הכבוד הזה עשית לי מאשר היה בידיך ובכחך לעשות ומה היית יכול לעשות עוד לכבודי? והשיבני: אני מפיסו על השעה הראשונה שלא הייתי יודע במעלות גדולת רבינו ולא כיבדתי בכבוד הראוי לכבודי, רק כפי שמכבדים שאר אנשים, על זה אני נופל לפני רגלי אדוני ומבקש מלפניו, יסלח אדוני לעבדו על מעט הכבוד שעשיתי לו, שלא ידעתי אז גדולת רבינו. ואם בכבוד בשר ודם נפל לפני בבכי ובתחנונים שאסלה לו על העבר, כל שכן בגדולת יוצר בראשית, אשר עתה נתרבתה הדעת והחכמה אצלי ביותר, ויותר מאשר ידעתי מאז, ועתה גדלה עבודתי ויראתי ואהבתי אליו ביותר שאת לפי ערך גדולת החכמה בו. ועל העבר אני מתחנן ומבקש מלפניו ומסוגף עצמי בסיגופים אלה, שימחול לי על מיעוט עבודתי וקטנות יראתי ואהבתי בימים שעברו, כי מיעור הוא מאוד לפי ערך העבודה שראוי לעבדו בפחד ובאימה, כאשר עתה אני מכיר בו.

אלהם נב יו